

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Др Александар Наумов (Венеција)
Др Ангелики Деликари (Солун)
Др Изабела Лис Вјелгош (Познањ)
Др Георгиос Нектариос Лоис (Патра)
Др Димитар Пеев (Берлин)
Др Валентина Гулевска (Битољ)
Др Бранко Горгиев (Ниш)
Др Ивица Живковић (Ниш)
Др Кристина Митић (Ниш), секретар
Др Драгиша Бојовић (Ниш), председник

ВИЗАНТИЈСКО-СЛОВЕНСКА ЧТЕНИЈА III

Зборник радова са Међународне научне конференције,
одржане 23. новембра 2019. године на Универзитету у Нишу

Уредници

Драгиша Бојовић
Кристина Митић

Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу
Међународни центар за православне студије, Ниш
Центар за црквене студије, Ниш

2020.

Небојша Радовановић

ОШ „Милан Ђ. Милићевић”, Београд

Digitizer Ltd, Београд

e-mail: nebojsa.radovanovic@gmail.com

Бојан Томић

Универзитет у Београду

Институт за мултидисциплинарна истраживања

Међународни центар за православне студије, Ниш

e-mail: bojantomic@imsi.rs

ИНТЕРНЕТ, ОБРАЗОВАЊЕ И ВЕРСКА НАСТАВА¹

Апстракт: Неки од изазова са којима су суочена друштва у савремено доба су глобализација и информационо-комуникациона револуција. Пласирање осмишљеног садржаја путем интернета и популарних платформи корелише са претпостављеним ефикасним начинима обраћања младим људима. Са свеићу о предностима које интернет пружа, али и потенцијалним опасностима, циљ у овом раду је да се подстакне на креативно размисљање у смеру осмишљавања будућих корака деловања катихетизације на интернету, а нарочито употребе интернета у школском систему верске наставе. Наведена су три инспиративна и мотивишућа примера: канал на YouTube платформи под називом „Coffee with Sr. Vassa”, документ Синодалног одељења Московске партијархије Руске православне цркве за односе са друштвом и масовним медијима под називом „Видео блогови свештеника Руске православне цркве: смернице”, и порука излагања архимандрита Јефрема на конференцији о односу православног хришћанства и дигиталних медија одржаној 2015. године у Атини.

Кључне речи: интернет, информационо-комуникационе технологије, образовање, верска настава

Увод

Неки од изазова са којима су данас суочене земље које се приближавају развијеним друштвима су глобализација и информационо-комуникациона револуција. Брз развој информационих технологија у последње две деценије довео је до резултата који су надишли многа очекивања. Засигурно један од значајнијих, ако не и најзначајнији, чинилац који обликује данашње друштво је глобална мрежа – интернет, особито један део његовог садржаја, а то су друштвене мреже. Чињеница је да дигитални вид комуникације данас постаје све заступљенији. Имплицитна улога комуникације и размене информација

---

¹ Рад је финансиран од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије кроз институционално финансирање Института за мултидисциплинарна истраживања Универзитета у Београду (Уговор бр. 451-03-68/2020-14/200053).

постала је покретачки мотив за суделовање на друштвеним мрежама. Комуникација, као основ на којем се гради однос, у великој мери се практикује управо преко интернета.

Уколико се погледају статистички подаци на глобалном нивоу, увиђа се да је ово тренд који је у константном порасту. Према најновијим подацима 3,2 милијарде људи су активни корисници друштвених мрежа, а сваке секунде се региструје нових 11 корисника.² Просечно време током дана које људи проведу на друштвеним мрежама је 2 сата и 22 минута.³ Према подацима Републичког завода за статистику ове бројке се рефлектују и на ситуацију у Србији. Активних корисника интернета је 3 810 000, од чега 70,8% њих поседује налог на некој од друштвених мрежа.⁴

Развој глобалне мреже и протока информација почиње у великој мери да обликује културни контекст у којем се образују нове генерације. Могу ли просвета и верска настава као њен интегрални део да занемаре ове процесе, а да при томе остану актуелне, да се обрађају језиком разумљивим публици, у овом случају ђацима којима дигитални вид комуникације постаје доминантан?

Проблем

О овим темама је већ дискутовано и много тога речено, али стиче се утисак да је мало тога учињено у проактивнијем приступу. Верска настава, дихотомна по својој позицији, са једне стране укључена у систем образовања у Србији, а са друге по свом основном призвању она која треба да катихетизује и приводи Цркви⁵, требало би да буде агилнија у третирању овог питања.

Док неки сматрају да би интернет могао донети значајну корист образовању⁶, други га, особито у контексту православне катихезе, виде као потенцијално проблематичног⁷. Постоје валидни аргументи за оба ова становишта. Са једне стране ту је интеракција са садржајима друштвених мрежа без критичког сагледавања онога што је представљено. Интернет је „простор“ у којем постоји велика количина садржаја који се увећава на свакодневном нивоу. За пласирање садржаја довољно је поставити веб сајт или направити налог на некој од апликација попут *YouTube* или друштвених мрежа. Власник сајта или налога на друштвеној мрежи једини је одговоран за садржај. Он не подлеже критици приликом објављивања, тако да може бити различитог квалитета и пласиран са различитим мотивима у чију добронамерност неретко постоји оправдана сумња.

Једна од свакако најозбиљнијих примедби које се износе је опасност да се реални контакт у конкретној литургијској заједници замени виртуелизацијом у сфери интернета.⁸ Ово фигурира као веома важно питање које захтева дубоко промишљен одговор. Ипак, да ли је то довољан разлог да се аутоматски одбаци овај вид комуникације? Црква је та која је позвана да читав свет уведе у Царство Божије, да му понуди Добру Вест – Јеванђеље (Мат 28,19). Православна Црква треба да пружи адекватан одговор на овај изазов.

---

2 Radosavljević 2019.

3 Исто.

4 Republički zavod za statistiku 2019.

5 Живковић 2019, 112.

6 Selwyn 2014.

Dogruer, Euyam, Menevis 2011 .

7 Суботић 2007.

8 Исто.

Афирмативност

Активна улога Православне Цркве на интернету и одговорност према надолазећим генерацијама не поставља се као питање, већ се намеће као неопходност. Као што су на дан Педесетнице апостоли даром Духа проговорили различите језике (Дап 2,1-22), тако и данашња Црква треба да се обраћа језиком разумљивим „интернет генерацијама”. Ако се не жели да виртуална стварност постане „простор” лишен духовних садржаја, потребно је озбиљно размислити о томе како Црква може у тој стварности бити ефикаснија у погледу преношења хришћанске поруке свету – посебно младима. Информационо-комуникационе технологије могу значајно допринети квалитету образовања и његовој ефикасности.

Пласирање осмишљеног садржаја путем интернета и популарних платформи могло би да буде врло ефикасан начин обраћања младим људима. Црква је призвана да осмишљава и преображава стварност у којој живимо, приводећи *све и свакога* у јединство Тела Христовог (1. Кор 10,17). Ако се занемари канал комуникације који је данас најзаступљенији, не покушавајући да се испуни садржајем који сведочи истинску еклисијалну свест, долази се у ситуацију да велики број људи бива препуштен штетним утицајима садржаја сумњивог порекла.

YouTube је једна од *Google*-ових подружница која, за разлику од других интернет платформи за друштвено повезивање, омогућава искључиво постављање видео садржаја. Корисницима је дозвољено да додају, прегледају, оцењују, деле, обележавају као омиљене, коментаришу и пријављују видео записе. Велика популарност коју ужива, нарочито међу млађом популацијом, чини га изузетно привлачним каналом за презентовање различитог садржаја – како забавног, тако и едукативног карактера.⁹ Коришћење савремених технологија у настави ствара окружење које је богатије садржајем, али и продуктивније за усвајање нових сазнања¹⁰, због чега је потребно размотрити креирање ангажованог садржаја за потребе верске наставе на *YouTube* платформи.

Позитивно у коришћењу друштвених мрежа је да се врло брзо може сазнати ко су стручњаци за одређена подручја и питања. Када се прате њихове активности и објаве, могу се проширити сазнања и добијају се корисни садржаји и одговори. Управо је ово кључна тачка на којој треба инсистирати када је у питању црквено образовање на интернету. На који начин омогућити проналажење адекватних, али и кредибилних информација?

Примери и предлози

Подухват који може служити као позитиван пример деловања јесте активност сестре Васе Ларин, монахиње Руске православне цркве која живи у Бечу. Сестра Васа је покренула канал на *YouTube* платформи под називом „Coffee with Sr. Vassa”.¹¹ Садржај овог канала чине теме као што су учења Цркве, празници и проблеми са којима се сусреће човек у савремено доба.¹² Кроз кратку видео форму у трајању од 10–15 минута, сестра Васа прича о основама православне вере и живота у Цркви, или одговара на питања својих

---

9 Новаковић 2018.

10 Burke, Snyder, Rager 2009.

11 Larin 2013.

12 Информација о овоме је доступна и на страници енциклопедије са слободним садржајем OrthodoxWiki. *Vassa (Larin)* 2016.

гледалаца, при чему се бави актуелним животним питањима и недоумицама хришћанског живота у данашње време. Неке од садржајних целина којима се сестра Васа бави на свом *YouTube* каналу су: Увод у Свету литургију (Intro to Divine Liturgy), Животи светитеља (Lives of Saints), Часни пост (Great Lent), Од Пасхе до Педесетнице (From Pascha to Pentecost), Вечерње молитве (Vespers).¹³ Овај подухват може бити инспиришући и мотивишући, а свакако може послужити као пример за неко будуће осмишљавање садржаја који би се користио као саставни део верске наставе – обратити се младима на начин који је њима прихватљив и у „простору” у којем проводе највише времена.

Други пример вредан пажње је званични документ Руске православне цркве. С обзиром на свест о значајном утицају који нови канали комуникације имају у данашње време, Синодално одељење Московске партијаршије Руске православне цркве за односе са друштвом и масовним медијима објавило је документ под називом „Видео блогови свештеника Руске православне цркве: смернице”¹⁴, којим су желели да усмере активности свештенства које има блог канале путем којих се обраћа верном народу.¹⁵ На овај начин садржај који се пласира путем интернета подлеже одређеним нормама и контроли, предложеним у наведеном документу.

Игуман светогорског манастира Ватопед, Јефрем, на конференцији одржаној 2015. године у Атини, чија је тема била однос православног хришћанства и дигиталних медија, афирмативно је говорио о могућностима које интернет пружа хришћанству.¹⁶ Задржавајући се на идеји употребе у верској настави, речи игумана Јефрема са ове конференције, могу бити координате у којима би могло да се креће осмишљавање употребе интернета.

„Требало би схватити да Божја Реч није једноставан људски говор, већ носи Божанску енергију, која може духовно оживети човека и истински га утешити – а то се може догодити путем Интернета. Зашто ми, православни, не бисмо користили овај инструмент за промоцију глобалне улоге православља?”¹⁷

Активно креирање интернет садржаја поставља се као норма будућег усмерења развоја верске наставе. Раст броја видео записа на интернету користан је за оне који подучавају и уче, а видео материјал везан за верску наставу могао би да представља један од будућих начина обраћања циљаној публици. Посебан акценат је на садржају са *YouTube* платформе као највеће и најпопуларније. Обрађивање одређених тематских јединица верске наставе у краћем видео формату, интервјуи са личностима из популарне културе на тему вере, анимирани филмови на катихетске теме неке су од идеја смерница за размишљање о будућем усмерењу садржаја за верску наставу.

Закључак

Имајући у виду очување реалне и конкретне литургијске заједнице, важно је имати свест о томе да виртуелни вид комуникације, нарочито код младих генерација, преузима доминантну улогу. Бивајући свесни потенцијалних опасности, али и предности које интернет пружа, намера је била да се подстакне на креативно размишљање у смеру осмишљавања будућих корака деловања катихетизације на интернету, а нарочито његове употребе у школском систему верске наставе. Интернет је постао „културни јавни трг на

---

13 Larin 2013.

14 Московский Патриархат 2018.

15 Ural Federal University 2019.

16 Archimandrite Ephraim of Vatopedi 2015.

17 Исто.

којем се православље сусреће са својом будућношћу”.¹⁸ Управо кроз свако добронамерно и квалитетно осмишљено деловање, попут онога сестре Васе Ларин, православље сведочи и преноси Христово Јеванђеље. Та будућност, која је заправо већ садашњост и која је усмерена ка есхатону, призива на одговоран приступ реалности која нас окружује, не кроз њено одбацавање и игнорисање, већ управо кроз њено преображење.

Литература

Archimandrite Ephraim of Vatopedi (2015): Dissemination of the Word of God via the Internet. *The First International Conference on Digital Media and Orthodox Pastoral Care*. Organised under the High Auspices of His All Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew. 7-9 Ма, Athens, Greece. http://www.dmopc15.com/session/%ce%b7-%ce%bc%ce%b5%cf%84%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b8%ce%b5%ce%b9%ce%bf%cf%85-%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%bf%cf%85-%ce%bc%ce%b5%cf%83%cf%89-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b4%ce%b9%ce%b1/#sp_3745 (приступљено 14. 04. 2020)

Burke, S.C.; Snyder, S.L.; Rager, R.C. (2009): An Assessment of Faculty Usage of YouTube as a Teaching Resource, *The Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice*,7(1), <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1227&context=ijahsp/> (приступљено 14. 04. 2020)

Vassa (Larin) (2016): OrthodoxWiki. orthodoxwiki.org (приступљено 14. 04. 2020)

Dogruer, N.; Eyyam, R.; Menevis, I. (2011): The use of the internet for educational purposes, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 606-611.

Живковић, И. (2019): *Студије о верској настави Православне цркве*. Београд: Издавачка фондација Српске православне цркве Архиепископије београдско-карловачке, Одбор за верску наставу Архиепископије београдско-карловачке.

Московский Патриархат, Синодальный отдел по взаимоотношениям Церкви с обществом и средствами массовой информации (2018): *Видеоблоги священников Русской Православной Церкви: рекомендации и советы*, <https://sinfo-mp.ru/videoblogi-svyashhennikov-russkoy-pravoslavnoy-tserkvi-rekomendatsii-i-sovetyi.html> (приступљено 14. 04. 2020)

Новаковић, А. (2018): Јутјубери и њихов утицај на говорно понашање ученика, *Philologia Mediana*, 10, 571-588.

Plis, I. (2014): *The Dangers of Internet Orthodoxy*. <https://www.firstthings.com/web-exclusives/2014/04/the-dangers-of-internet-orthodoxy> (приступљено 14. 04. 2020)

Radosavljević, M. (2019): *Statistika društvenih mreža u 2019*. Digitizer. <https://www.digitizer.rs/news-stories/statistika-drustvenih-mreza-u-2019/> (приступљено 14. 04. 2020)

Republički zavod za statistiku (2019): *Upotreba IKT – pojedinci*. <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/upotreba-ikt/upotreba-ikt-pojedinci/> (приступљено 14. 04. 2020)

Selwyn, N. (2014): *The Internet and Education*, in: *Change: 19 Key Essays on How the Internet Is Changing Our Lives*, 191-216. OpenMind BBVA, <https://www.bbvaopenmind.com/wp-content/uploads/2014/01/BBVA-OpenMind-book-Change-19-key-essays-on-how-internet-is-changing-our-lives-Technology-Internet-Innovation.pdf> (приступљено 14. 04. 2020)

---

¹⁸ Plis 2014.

Суботић, О. (2007): Православље и информационе технологије. *Православље*, 971.

Ural Federal University Yekaterinburg Russia (2019): *Researchers study how internet impacts orthodox Christianity*. EurekAlert!. https://eurekalert.org/pub_releases/2019-03/ufu-rsh031319.php (приступљено 14. 04. 2020)

Larin, Vassa (2013). *Coffee with Sr. Vassa*. <https://www.youtube.com/channel/UCH-FBwgf93rU-g8BH3xiuUQ> (приступљено 14. 04. 2020)

Nebojša Radovanović
Bojan Tomić

INTERNET, EDUCATION AND RELIGIOUS EDUCATION – ORTHODOX CATECHISM

Globalization and information & communication revolution are some of the challenges that societies in the modern era face. Placing the contrived contents via Internet and popular social networks correlates with the presumed efficient ways to address young people. With an awareness of the benefits of the Internet, but also of potential dangers, the goal of this paper is to encourage future creative actions on catechization on the Internet, and in particular, the use of the Internet in the school system religious teaching. Three inspirational and motivating examples are provided: the YouTube channel "Coffee with Sr. Vassa", the Synodal Department for Church Relations with Society and Mass Media of the Russian Orthodox Church document "Video blogs of the Russian Orthodox Church priests: the guidelines", and Archimandrite Efrem's presentation at the conference on Orthodox Christianity and Digital Media which was held in Athens in 2015.

Византијско-словенска чтенија III

Издавачи

Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу
Међународни центар за православне студије, Ниш
Центар за црквене студије, Ниш

За издаваче

Драгиша Бојовић

Штампа

Пунта, Ниш

Тираж

100

ISBN 978-86-80136-21-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

27-9(495.02)"04/14"(082)
27-9(497.11)"04/14"(082)
930.85(495.02)"04/14"(082)
930.85(497.11)"04/14"(082)

МЕЂУНАРОДНА научна конференција
Византијско-словенска чтенија (3 ; 2019 ; Ниш)

Византијско-словенска чтенија. 3 : зборник радова са Међународне научне конференције, одржане 23. новембра 2019. године на Универзитету у Нишу године на Универзитету у Нишу / уредници Драгиша Бојовић, Кристина Митић. - Ниш : Универзитет, Центар за византијско-словенске студије : Међународни центар за православне студије : Центар за црквене студије, 2020 (Ниш : Пунта). - 312 стр. ; 25 cm

Радови на више језика. - Тираж 100. - Стр. 9: Бог чини могућим да се дан утростручи / Кристина Митић. - Напомене библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Резимеи на разним језицима.

ISBN 978-86-80136-21-9 (МЦЗПС)

1. Митић, Кристина, 1979- [уредник] [аутор додатног текста]
2. Бојовић, Драгиша, 1964- [уредник]
  - а) Византија -- Црквена историја -- Средњи век -- Зборници
  - б) Србија -- Црквена историја -- Средњи век -- Зборници
  - в) Византија -- Средњи век -- Зборници г) Србија -- Средњи век -- Зборници

COBISS.SR-ID 21775113